

חינוך לחיים

פרשת תצווה

‘ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרון’
אומר ה'חתם סופר' כשהוא מקדים להביא את דברי 'חובות הלבבות' בהקדמה שהקב"ה נטע בליבות האנשים 'חכמה' נטועה וגנוזה, אמנם, רק אם יבוא מי שיעוררם לגלות אותה חכמה – אכן יצא המטמון ויתגלה לעין כל, ואם לאו אזי ישאר נעלם ומכוסה ולא יצא ממנו שום תועלת. והדבר דומה לגרגיר הזרוע באדמה, שאם יעדרו שם ויחרשו יצמח הגרגיר, יציץ ויעלה פרח לתפארת, אך אם לא יעברו שם ירקב לגמרי. וזהו שאמר הקב"ה למשה, הנה מלאתי את חכמי לב רוח חכמה וצריכים לעורר אותם שיוציאו את חכמתם מן הכח אל הפועל, על כן אתה תדבר אל כל חכמי לב את זה גופא אשר מלאתיו רוח חכמה, זה עצמו תדבר אליהם ותודיעם כי הם מלאים רוח חכמה, ועי"ז ועשו את בגדי אהרון, כי יתעוררו לפעול בחכמה שיש בהם ושעד עתה נעלמה מעיניהם. וזה מסר לכל יהודי ולכל תלמיד אתה יהלום!! אתה חכם!! כל אחד צריך להגיד לעצמו 'אשר מלאתיו רוח חכמה' הנה אני מלא 'חכמה' ובכוחות גדולים ונפלאים לעשות רצון קוני ויוצרי, ואל יהיה שפל וקטון בעיני עצמו. והדברים אמורים ביותר למחנכים העוסקים בחינוך התלמידים ולהורים העוסקים בחינוך הבנים, הודיעו לבניכם ולתלמידים כי הם מלאים רוח חכמה, הראו להם שכישרונות חבויים בהם, ובזה תפיוח בהם רוח חיים, והנסיין מוכיח יותר מאלף עדים על גודל השינוי לטובה המתחולל בלב התלמידים כאשר הם שומעים על המעלות הטובות שיש בהם, והמפורסמות אינן צריכות ראייה ומעשים הם בכל יום ויום כאשר יכול להעיד כל מי שיש לו 'יד ורגל' בעסק החינוך... וחלילה שלא לנהוג להיפך, לדכא רוח הילדים והתלמידים ולומר להם שאין בהם רוח חכמה וד"ל... וכבר פירש השל"ה הק' (דברים י ט) בלשון הכתוב במשלי 'אל תוכח לך פן ישנאך הוכח לחכם יאהבך' בזה"ל, כשאתה רוצה להוכיח את אחד אל תאמר לו כך וכך אתה גרוע, כי אז ישנאך ולא ישמע לדבריך, וזהו שאמר אל תוכח לך – שלא תוכיח אותו בדרך זלזול לומר לו לך אתה. רק אדרבה תאמר לו חכם אתה ואם כן חרפה היא לאיש כמוך לעשות כה וכה, זהו הוכח לחכם, כלומר, תעשהו לחכם אז יאהבך וישמע לקול דבריך ויקבל מוסר. עכ"ל. ובזה מבאר השל"ה הק' מה שאמר משה רבינו ע"ה בטרם הסתלקותו בתוך דברי התוכחה לישראל 'הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים', שבתוך 'דברי המוסר' סיפר במעלתם שהם חכמים נבונים וידועים...

וכך פירשו גם בדברי הרמב"ם הנודעים (הל' תשובה) 'התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד', ולכאורה יש להקשות מדוע לא כתב הרמב"ם דבר זה ממש על 'היום ומחר', כלומר, היום (בטרם חזר בתשובה) הוא שנאוי משוקץ ומרוחק ותועבה, ומחר (לאחר שכבר שב) הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד, אלא שבא ללמדנו כלל גדול, לעולם אין אומרים ליהודי אפילו הפושע הגדול ביותר שהוא שנאוי משוקץ ומרוחק ותועבה ח"ו, ואפילו כשרוצה להוכיחו שייטיב דבריו, כי אין זה 'מתקן' אלא 'מקלקל', שקרוב לוודאי שדברים אלו הקשים כגידיים רק ירחיקו אותו יותר ולא יפעלו פעולתם לטובה. ואם ברצונך לדעת 'כל התורה על רגל אחת' שמע נא לביאור הרה"ק ר' מנחם מענדל מווארקא זי"ע במה שאמרו 'כתית למאור ולא כתית למנחות' אם רוצים לכתת ולדחוק ברעהו צריך להיות 'למאור' להאיר לו הדרך, אבל לא שיגיע ח"ו 'למנחות', שייאש את עצמו ותהא 'מנוחתו כבוד' בהר... ואידך פירושא זיל גמור, וכמו שמסיים והבן שזהו לימוד גדול, והיינו שהרבה יש להתבונן בכל תוכחה מה תכליתה ומהיכן היא נובעת, והאם תביא את השומע למאור או למנחות...

וגם אם לפעמים התלמידים קצת מכעיסים צריכים לזכור ולהזכיר שהם יהלומים אלא שקצת התלכלכו כמסופר על מחנך מניצולי המלחמה, ובכל עת שהיו הנערים – התלמידים, יוצרים מגדרם, ומתנהגים בשובבות יתר, היה המלמד מסנן מבין שינוי תיבות משונות שהיו נשמעות כמי שהוא מברכם ב'ברכות' בשפה ההונגרית, והוא מקלל את התלמידים לרב חרונו וכעסו, ובכל עת היו מחשבים לעצמם, כמה מסכן האיש, 'רחמנות' על בריה למודת סבל כמותו, שהרי מניצולי המלחמה הוא, והנה, בסוף שנת לימודיהם אצל המלמד הנ"ל, נגשו אליו כמה תלמידים לבקש מחילה על שהפריעו לו וגרמו לו לבוא לידי רוגזא עד שהכריז עליהם כנ"ל. פתח המלמד את החומש בפרשת תצווה ופקודי והראה להם את דברי התרגום על 'שמות האבנים' שעל החושן, "אודם, פטדה וברקת" וכו', תרגום אונקלוס, "סמקן, ירקן וברקן, קנכרי טרקיא ופנטרי", ובאר להם, שבשעה וכמעט והגיע לידי כעס על תלמידיו היקרים ורצה לקרר את כעסו מעליהם, היה חוזר בפיו את השמות הללו 'קנכרי טרקיא ופנטרי', ובזה היה מזכיר לעצמו כי כל אלו התלמידים אבני יקר אבני חפץ ונשמות טהורות הם, בזה סר כעסו מעליהם.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת תצווה

"ואתה תצווה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד"
כמה מסרים חינוכיים בפסוק אחד:

א. כותב האור החיים "תצווה" מלשון צוותא והתחברות – כאשר רוצים לחנך ילד או תלמיד צריך להתחבר אליו ולרדת אליו, להראות לו שאוהבים אותו ושהילד לא יראה במחנך רודן וכופה ואז יוכל להתקיים בו "להעלות נר תמיד" (שהחינוך ישאר לתמיד)

ב. "שמן זית זך" שמן רומז לילדים- שמן נגזר מהמילה נשמה. ילדינו ותלמידינו הם נשמות שהופקדו בידינו. וכפי שהזית בהתחלה הוא מר ורק לאחר תהליכים ממושכים נהפך לשמן זית זך, כך גם חינוך הילדים זה תהליך ארוך, בהתחלה קצת קשה – צריך להקדיש זמן ועבודה, אך עם גישה נכונה בסוף הם יצאו שמן זית זך...

ג. "כתית למאור ולא למנחות" – כאשר מטיפים מוסר ומכתתים את הזולת יש להתכוון "למאור" – להאיר ולהורות לו את הדרך הישרה "ולא כתית למנחות" – אין להנחיתו ולהשפילו ולא לכתות אותו שילך לאנחות. וכן ממה שצריך שהוא יהא טהור ומזוקק באופן שאף פעם לא היו בו שמרים, רואים שהרב צריך להסביר באופן שיהא ברור וזך לתלמיד כדי שלא יבוא לכלל טעות.

ד. כתית – חייב שיהא כתית דהינו שהופק בעמל ויגיעה כך גם התורה והחינוך נקנים רק ביגיעה גדולה, בהתמדה ומתוך הקרבה. וכל אחד צריך להשקיע בעצמו עמל ויגיעה כדי לרכוש אותה. ולכן נאמר במגילה דף ו' 'געתי ומצאתי תאמין – הני מילי בדברי תורה'

ה. "להעלות נר תמיד" – מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. לכל ילד ותלמיד יש חשק ורצון ללמוד. צריך רק להדליק את הניצוץ. להשפיע ולתת אור והכוונה עד שהשלהבת עולה מאליה, עד שזה נתפס. וזה לא בא מיד. זה לוקח זמן. אבל המטרה שהדבר יבוא מעצמו ושכבר עולה ניתן לה עצמאות שתעלה מאליה. ו. אתה תצווה – כאשר רוצים לחנך ושהחינוך יתקבל צריך להראות דוגמה אישית. שאם לא כן לא די בכך שהחינוך לא יתקבל אלא עוד יקומם.

ז. מזה שצריכים לתת חצי לוג שמן אף לילי תמוז הקצרים ניתן ללמוד שגם את התלמיד הכשרוני ביותר צריכים ללמד ולחנך כמו שמלמדים ומחנכים את התלמידים הפשוטים. אין לסמוך על כשרונותיו ולחשוב שאין צריך ללמדו הרבה על סמך זה שיכול להבין מעצמו. כיוון שאם יסמוך על זה, הוא עלול לשגות ויסטה לבסוף מן הלימוד, ואז הוא ינצל את כשרונותיו לדברים אחרים ולא לתורה ומצוות. צריך להקדיש תשומת לב גם לתלמידים החלשים ולא לחשוב שאין לתלמיד סיכוי לגדול בתורה בגלל כשרונות חלשים או מכח מצב הכלכלי של התלמיד ושל אבותיו וכד' שהרי במנורה נתנו אותה כמות שמן ללילות הקיץ הקצרים ולילות החורף הארוכים, ומכאן שאין להפלות בין התלמידים שיש להם תפיסה מהירה לבין התלמידים שהם קשיי הבנה.

ח. ולבסוף ווארט חזק – "ואתה" ידוע ששמו של משה לא מוזכר בפרשה והסביר בעל הטורים בגלל שבעת שביקש משה למחול לבני על חטא העגל אמר "ואם לאו, מחני נא מספרך" וקללת חכם אפילו שבאה על תנאי – מתקיימת ובאה. מלבד הלימוד שגם שמתכוונים לטובה אסור להוציא שמץ של קללה מהפה... אך שמעתי ששואלים למה בפרשת תצווה דווקא לא מוזכר שמו הרי הפסוק "מחני נא" מובא בפרשה הבאה – "כי תשא" ולמה להקדים את הפורענות בפרשה שלפני?? וההסבר- ההסתכלות בדיוק הפוכה התורה חסה על כבודו. שהיה ראוי שמיד בפרשת ויקהל לא יזכר שמו. רק מחמת כבודו של משה נדחה העונש כי אפשר לדחות את העונש לאחר מכן... וכך נדחה מפרשה לפרשה...עד שחזרה חלילה כל התורה, ובהגיע תור פרשת תצווה שהיא הפרשה האחרונה לפני פרשת כי תשא ואין עוד מקום לדחות יותר. נעלם שמו בפרשה זו. מאוחר בתכלית האיחור.

נלמד מכאן - א. גם שצריך להעניש נדחה ככל האפשר שנהיה בטוחים שזה מחינוך ולא מכעס. ב. תמיד ראיית המציאות באופן חיובי – לדון לכף זכות!!!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com